

"6D020300-тарих" мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Кошымова Акнур Оразгалиевнаның "ҮІІІ-ХІІІ ғғ. Оғыздардың түркі халықтарының этногенезінің қалыптасуындағы орны" атты диссертациялық жұмысына шетелдік ғылыми кеңесшісі, тарих ғылымдарының докторы, Стамбұл университетінің профессоры Муалла Уйду Южелдің (Стамбұл, Түркия)

ШІКІРІ

Университеттің тарих, археология және этнология факультеті, Қазақстан тарихы кафедрасында орындалған бұл ғылыми-зерттеу жұмысы дүниежүзінде таралған барлық халықтардың шығу, қалыптасу тарихына ортақ өзекті саналатын этногенез мәселесімен тікелей байланысты. Сондықтан да алынып отырған ҮІІІ-ХІІІ ғғ. аралығындағы хронологиялық шеңберді қамтитын тарихи оқиғалар нәтижесінде тек Қазақстан территориясында емес, сонымен бірге Кавказ жері, Орталық Азия, Кіші Азияға дейін таралып, саяси, мәдени, тілдік араласуларды бастан өткерген оғыздардың сол аймақтарда жасаған жергілікті халықтармен ықпалы, әсері қаншалықты деңгейде орын алды деген мәселеге арналған. Халықтың халық болып қалыптасуы, дамуында бірнеше факторлар орын алады. Олардың ішіндегі маңыздыларының қатарында тілдік және мәдени, этникалық араласуларды тудыратын ассимиляциялық, миграциялық үдерістердің қызметін айта кеткен жөн. Сондықтан да тарихи этникалық негізі Қазақстанмен тікелей байланысты Орталық және Кіші Азия территорияларында мекендеген түбі бір түркі халықтарының тарихын қазақ халқының тарихымен байланыстыра зерттеу бүгінгі күнде маңызды тақырыптардың бірі. Міне, осы тұрғыдан мәселенің өзектілігі де шығады.

Әрбір халық өзінің тарихи арқауының қайдан басталатынын білуге ұмтылатыны белгілі жәйт. Сондықтан да докторант өзінің зерттеу жұмысында бұл мәселенің өзектілігі мен мақсат-міндеттерін жақсы айқындай алған. Этногенез мәселесі әр уақытта да өте күрделі де қайшылыққа толы, әлі де болса пікір алуандылығы туындап отырған тақырып болғандықтан зерттеушілер тарапынан да қызығушылықтар орын алып отыр. Халықтардың қалыптасуы өте үлкен хронологиялық кезеңді қамтиды және күрделі саяси, әлеуметтік, экономикалық жағдайлармен тікелей байланыста жүретін үдеріс. Осы тұрғыдан диссертант кейінгі миграциялық үдерістерге арналған теорияларды ортағасырлық саяси жағдайлармен ұштастыра, байланыстыра қарастырғаны ұтымды болып келеді. Оның үстіне қазақ халқы тарихының өзіндік ерекшелігі ру-тайпалар тарихымен байланысты болып келгендігі ескерілген.

Зерттеу жұмысының жаңашылдығы ретінде ізденушінің қазақ, түрік, түрікмен, әзірбайжан тарихымен тікелей байланысты зерттеу еңбектерімен бірге деректік мәліметтерді орынды пайдалануын, оларға сыни көзқараста қарап, талдаудан өткізуін айтқан болар едім.

Диссертация жұмысы үш тарауға бөлінген. Оның бірінші тарауы мәселенің теориялық-методологиялық мәселелеріне арналса, екінші бөлімі түркі халықтарының этногенезіне, ал үшінші бөлімі қазақ халқы құрамындағы оғыздық компонентті бойына жинаған деп есептелген рутайпаларға арналған. Жалпы айтқанда А.О. Кошымованың диссертациялық жұмысының құрылымы бір-бірімен логикалық тұрғыдан байланысқан, дұрыс құрылған.

Мәселені проблемалық тұрғыдан бөліп қарастыра отырып кеңестік кезеңнің, қазақстандық және шетелдік авторлардың еңбектеріне тарихнамалық талдаулар жүргізген. Және теориялық-методологиялық бөлімде айтылғандай ортағасырлық тайпалардың миграциялық үдерісі барысында көрші орналасқан не болмаса өздерінің айтарлықтай бөліктерінің ықпалы болған келесі бір тайпалармен араласулар, сіңісулер орын алып, олардың этникалық қалыптасуына белгілі-бір деңгейге өз әсерлерін тигізгені тарихи тұрғыда түсіндірілген. Материалдарда баяндалған мәліметтерді жазба деректермен қатар, белгілі бір дәрежеде археологиялық, фольклорлық деректермен салыстырмалы түрде талдай отырып, өз ойын білдірген. Автор әртүрлі тілдерде жарық көрген еңбектердің авторларының көзқарасын айқындайды. Жұмыстағы ерекше көңіл аударарлық мәселе археологиялық қазба жұмыстарында табылған материалдар беттерінде кездесетін семиотика ғылымының зерттеу объектісіне айналған таңбалық белгілердің этногенез мәселесін қарастыруда пайдаланған.

Оның үстіне зерреу барысында лингвистикалық талдауларға, ДНК сараптамалық қорытындыларына да көңіл бөлген. Сондай-ақ әлі күнге дейін тарихи ғылыми айналысқа түспеген мәселелерде өз ойын білдіргенін, оның үстіне халықтардың этникалық қалыптасуындағы миграциялық үдерістердің орнын зерттеу жұмысында орынды пайдаланғанын қоса айтуға болады.

Ғылыми кеңесшілік жүргізген диссертант Кошимова Акнур докторантурада оқып жүргенде Мен қызмет істейтін Стамбұл университетіне ғылыми іс-тәжірибемен екі мәрте келіп, Стамбұлда орналасқан ИСАМ (Ислам зерттеу орталығы), Түркі Дүниесі Орталығының, Түркия институтының, Стамбұл университетінің кітапханаларынан менің кеңесіммен халықтардың этникалық тарихына, этногенез мәселесіне арналған ғалымдар мен зерттеушілердің көптеген ғылыми зерттеу еңбектерін алып жұмыс жасады.

Кошимова Акнур Оразғалиевнаның "ҮІІІ-ХІІІ ғғ. Оғыздардың түркі халықтарының этногенезінің қалыптасуындағы орны" диссертациялық жұмысы өзіндік талдауы, қорытындысы бар аяқталған ғылыми жұмыс деуге болады. Ол түркі халықтарының этникалық тарихына, этногенездік қалыптасуы мәселесіне қосылған үлес болып табылады.

Сондықтан да бұл зерттеу жұмысының тәжірибелік қолданыс аясы ретінде оғыздармен этникалық жақын, туыс түркі халықтарына арналған студенттер үшін жалпы және арнайы курстарда дәріс жүргізуге, оқу құралын дайындап шығаруға, түркі халықтарының этникалық қалыптасуына арналған еңбекке айналдыруға болады.

Қорыта айтқанда, қорғауға ұсынылып отырған А.О. Кошымованың "ҮІІІ-ХІІІ ғғ. Оғыздардың түркі халықтарының этногенезінің қалыптасуындағы орны" атты диссертациясы ақталған зерттеу жұмысы болғандықтан "6D020300-тарих" мамандығы бойынша PhD доктор дәрежесін алуға әбден лайық деп танымын.

**Стамбул университеті, Жалпы
түрік тарихы кафедрасының меңгерушісі
тарих ғылымдарының докторы, профессор**

Муалла Уйду Южел

18.01.2019